

- Παραγωγή: Φίλοι Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου Μέλπως Μερλιέ
- Χορηγοί Α' έκδοσης (1995): Πάγκειο Κληροδότημα - Ίδρυμα Ι. Φ. Κωστοπούλου
- Χορηγός επανέκδοσης (2000): Υπουργείο Πολιτισμού
- Γενική επιμέλεια, έρευνα, κείμενα: Μάρκος Φ. Δραγούμης, Γρηγόρης Μπενέκος
- Μουσικολογική ανάλυση, σχόλια, μετάφραση στα Αγγλικά: Μάρκος Φ. Δραγούμης
- Ηχητική επεξεργασία, mastering: Χρίστος Χατζηνοτάμου / *Athens Mastering*
- Φωτογραφία εξωφύλλου: Νίκος Τζάρας
- Οι υπόλοιπες φωτογραφίες είναι από το Μ.Λ.Α. και το αρχείο Απόστολου Βερτόδουλου
- Στοιχειοθεσία, layout, σχεδιασμός εξωφύλλου: *AltSys*
- Εκτύπωση: *Fabel Sound*
- Α' έκδοση: Δεκέμβριος 1995
- Επανέκδοση: Σεπτέμβριος 2000
- Επιμέλεια επανέκδοσης: Μάρκος Φ. Δραγούμης, Θανάσης Μωραΐτης
- Copyright: Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών

Το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο ευχαριστεί τον Σύλλογο Παλιών Γιαννιωτών
για την πρόθυμη συμπαράστασή του στην παραγωγή αυτή

Η ηχογράφηση

Το πρώτο επιστημονικό ίδρυμα συλλογής, μελέτης και έκδοσης της δημοτικής μας μουσικής ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1930 από την μουσικολόγο Μέλπω Μερλιέ, το γένος Λογοθέτη από την Κωνσταντινούπολη. Το ίδρυμα λειτούργησε ως το 1935 με την προσωνυμία “Σύλλογος Δημοτικών Τραγουδιών”. Μετά άλλαξε όνομα, έγινε “Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο Μέλπως Μερλιέ” και προσαρτήθηκε στο Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Τα ηχογραφημένα ντοκουμέντα του Αρχείου αποτελούνται από αυτά που συγκεντρώθηκαν το 1930-1931 σε 222 δίσκους 78 στροφών και αυτά που συγκεντρώνονται από το 1952 και δώθε σε ταινίες μαγνητοφώνου. Οι δίσκοι του 1930-1931 ηχογραφήθηκαν στην Αθήνα (Θέατρο Αλάμπρα), σε περιορισμένο αριθμό από αντίτυπα εκτός εμπορίου και φυλάγονται στο Αρχείο για να μελετούνται από τους ειδικούς. Περιλαμβάνουν κάπου 600 δημοτικά τραγούδια και σκοπούς από τα Δωδεκάνησα, την Κρήτη, τις Κυκλάδες, την Πελοπόννησο,

την Στερεά Ελλάδα, την Θεσσαλία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία, την Θράκη και τον προσφυγικό Ελληνισμό του Πόντου, της Καππαδοκίας και των Δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας. Περιέχουν επίσης 66 δείγματα βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, τη φωνή του Κωστή Παλαμά (1859-1943) που απαγγέλλει ποιήματά του, του Ελευθερίου Βενιζέλου (1864-1935) που τραγουδάει ριζίτικα τραγούδια και συνάμα δείγματα ομιλίας σε χαρακτηριστικές Ελληνικές διαλέκτους, όπως την Ποντιακή και την Τσακωνική. Η προετοιμασία κι εκτέλεση του έργου ήταν εξαιρετικά επίπονη, γιατί έπρεπε να επισημανθούν σ’ ολόκληρη τη χώρα οι πιο αυθεντικοί φορείς της δημοτικής μας μουσικής και να μεταφερθούν για ηχογράφηση στην Αθήνα. Ωστόσο ολοκληρώθηκε κατά τρόπο υποδειγματικό χάρις στα εμπνευσμένα πρόσωπα που ανέλαβαν εθελοντικά την περάτωσή του και στα οποία συγκαταλέγονται η ίδια η Μέλπω Μερλιέ, ο Γάλλος καθηγητής των νέων ελληνικών στη Σορβόνη και διευθυντής του Ινστιτούτου Φωνητικής των Παρισίων

Hubert Pernôt (1870-1946), ο λαογράφος μας Δημήτριος Λουκόπουλος (1870-1943) και ο Ελβετός μαέστρος, εθνομουσικολόγος και καθηγητής των νέων ελληνικών στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης και για αρκετά χρόνια διευθυντής του Ωδείου της Γενεύης Samuel Baud-Bovy (1906-1986). Το σπουδαίο αυτό έργο υποστηρίχθηκε από την κυβέρνηση Ελευθερίου Βενιζέλου, τον αρχιεπίσκοπο Τραπεζούντας και μετέπειτα Αθηνών και πάσης Ελλάδος Χρύσανθο (1881-1949), το Πάγκειο Κληροδότημα και αρκετούς γενναϊόδωρους ιδιώτες, όπως την Πηνελόπη Δέλτα (1874-1941) και το Δαμιανό Κυριαζή (1890-1948).

Στο δίσκο αυτό ακούγονται 17 τραγούδια με τη φωνή του Κώστα Μπενάτου και 2 με τη φωνή του Νίκου Τζάρα. Επίσης 4 οργανικά κομμάτια παιγμένα από τους παραπάνω εκτελεστές και τον Βασίλη Ντάλα. Στο τέλος του δίσκου ο Κωστής Παλαμάς απαγγέλλει το ποίημά του "Ανατολή" που αναφέρεται και στο γιαννιώτικο τραγούδι. Οι ηχογραφήσεις αυτές έγιναν τέλη Νοεμβρίου - αρχές

Δεκεμβρίου του 1930. Με την προετοιμασία για την ηχογράφιση της Ηπειρώτικης μουσικής (Γιάννινα-Χουλιαράδες) ασχολήθηκε ο διακεκριμένος πειρώτης φιλόλογος και από το 1932 Γυμνασιάρχης της Ζωσιμαίας Σχολής, Χρήστος Σούλης (1892-1951).

Οι μουσικοί

Νίκος Τζάρας
(κλαρίνο)

Ο Νίκος Τζάρας (1892-1942) γιος του σιδερά και κλαριτζή Τάσου Τζάρα, ήταν από τα πιο φημισμένα κλαρίνα. Καθώς φαίνεται και ο παππούς του έπαιζε φλογέρα. Ο πατέρας του, ο Τάσος Τζάρας, ήταν Γιαννιώτης. Ο Νίκος Τζάρας έφυγε από τα Γιάννινα σε ηλικία 15 χρονών και πρωτοεγκαταστάθηκε στην Βόνιτσα. Από εκεί πήγε στην Πρέβεζα.

Το επάγγελμά του ήταν αραμπατζής. Όταν όμως αντικαταστάθηκαν οι αραμπάδες από τ' αυτοκίνητα, ο Νίκος Τζάρας, που έπαιζε πριν κλαρίνο για το κέφι του, εξελίχθηκε σε επαγγελματία κλαριτζή (1911).

Κλαρίνο είχε μάθει από τον πατέρα του. Έπαιζε κομμάτια Πρεβεζιάνικα και Αιτωλοακαρνανικά. Ήξερε καλά και τα αλα-τούρκα. Γρήγορα γίνθηκε γνωστός, σε όλη την περιφέρεια. Ήταν περιζήτητος στα καφέ-αμάν της Πρέβεζας, της Λευκάδας και αλλού. Έπαιζε στα Γιάννινα, το Ξηρόμερο, το Βάλτο, το Αγρίνιο, το Μεσολόγγι. Στα 1930 ήρθε στην Αθήνα με πρόσκληση της Μέλπως Μερλιέ και το Μουσικό Λαογραφικό Αρχείο, υπό τη διεύθυνσή της, φωνογράφησε το παίξιμό του. Χάρη σε αυτή τη φωνοληψία σώθηκαν μερικά από τα κομμάτια του, ανάμεσά τους κι ένα πολύ ωραίο σόλο κλαρίνο.

Στα 1934-1935 ο Νίκος Τζάρας έμαθε σαντούρι. Ήταν ο πρώτος που 'παιξε σαντούρι στην Πρέβεζα. Στα 1942 πέθανε ξαφνικά. Τού 'γινε πάνδημη κηδεία. Ο κόσμος αγαπούσε πολύ την τέχνη του.

Κώστας Μπενάτου
(βιολί)

Ήταν γύφτος από μάνα και πατέρα. Γεννήθηκε στα Γιάννινα κατά το 1880. Αφού πήγε στο δημοτικό και το τελείωσε, έμαθε από τον πατέρα του την τέχνη του καπιστρά και του βιολιστή. Το 1930 ζούσε κυρίως από το βιολί και θεωρούνταν στα Γιάννινα ένας από τους καλύτερους βιολιτζήδες και τραγουδιστές.

Βασίλης Ντάλας
(λαούτο)

Ήταν γύφτος. Γεννήθηκε γύρω στα 1890. Τελείωσε την Γ' τάξη του δημοτικού στα Γιάννινα κι ύστερα έμαθε κοντά στον πατέρα του την τέχνη του σιδηρουργού. Ασχολιόταν όμως και με τη μουσική (λαούτο-ντέφι), καθώς και με τον караγκιόζη. Το 1930 ζούσε στην Πρέβεζα.

Γράμμα του Νικόλαου Τζάρα στον Δημήτριο Λουκόπουλο

(Στο πρωτότυπο δεν υπάρχει στίξη και διαίρεση σε παραγράφους)

Πρέβεζα τη 29-1-34

Αγαπητέ μη Μάτσο, χέρε υγιένομεν' το αυτό και δια υμάς, υγιάν ποθό.

Προ ημερόν έλαβα την επιτολήν σου και εχάρην δια της υγιά σας. Ύδα να μου γράφης δια τον Βασίλη Λάλον (εννοεί τον Ντάλα), να φροντίσω να τον φωτογραφίσω, όπος ύχαμε πηή προ κερού. Νομίζατε πως την διαταήν ή μάλον την μπαταγγελίαν την οποίαν μ' αφίσσατε την ύχα ξεχάσι. Όχη, καθός Σας ύχα πηή πως παραβριόκούνται εις Αλβανία' και ο θεός έκαμε και προχθές μόλης μας ήλθε και Σύμερον τον επήρα και το εφοτογράφισα.

Πρόσφερε πολλούς χερετισμούς της Κιρίας μέλπους Μερλέ και πάντα να με θυμάτε. Πες της, καθός και σας ύχα υπή, όποιαν προβίτε δια Νέα τημάχια φονογραφίσεος να μας έχιτε υπόμιν σας. Να μας γράμψτε να 'ρθούμεν για Νέα τημάχια. Και πες της Κιρίας Μέλπους πως ος ενθήμιση τις φωνολιξίας (εννοεί φωνοληψίας) τις οποίας κάμαμεν πρέπη κάτη να έχομεν.

Να γράμψ εις τον Κύριον καθηγητή έσπερέ (εννοεί τον Περνό) —δεν γνорίζο εάν πράγματι ονομάζιτι έσπερέ— Να μου Στήλι ένα Σύμπλεγμα το ονομά του δια Να το τοποθετίσω εις το κλαρίνο δια πάντα, να σας θυμάμε.

Σας χερετό εγγαρδίος, ο φίλο σας Νικόλαος Τζάρας

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

1. Η Τζαβέλαινα	13	13. Κίνησαν τα καράβια	25
2. Κουρμανιώτισσα	14	14. Αφίνω γεια μανούλα μου	26
3. Ο Μενούσαγας	15	15. Της νύφης	27
4. Αγγέλουμ' κρέν' η μάνα σου	16	16. Το πίν' ο Κώστας το κρασί	28
5. Δόντια πυκνά	17	17. Μπαζαρκάνα	29
6. Ο Τσοουρλής	18	18. Καραμπιριά ξεκίνησε	30
7. Η Αλεξάνδρα	19	19. Μπλιά	31
8. Η Βασίλω	20	20. Γενοβέφα	33
9. Τ' Αλή Πασιά	21	21. Χαοάπικο 1	33
10. Κάψτε τα Γιάννινα	22	22. Χαοάπικο 2	34
11. Ο Καλαντζής	23	23. Σόλο κλαρίνο	34
12. Ο Ρόβας	24	24. Κωστή Παλαμά: "Ανατολή"	36